

Mellékletek:

A Gyóni Református Templom

A gyóni reformátusok közismert temploma a természetben a 2373 Dabas, Kossuth Lajos út 9. címen, földhivatali adatai szerint a belterületi 4792 helyrajzi számon található. Területe 3562 négyzetméter. Műemlék, a bejegyző határozat száma: 2802/11/1960. 12. 30.

Előjáróban emlékeztetni szükséges rá, hogy a Tisztelt Értéktár Bizottság 2019. február 5-én a kulturális örökség kategóriában már megtárgyalta és elfogadta a „Szilvási Gábor (1751-1830) gyóni református lelkész templomépítő tevékenysége és irodalmi kapcsolatai” címen benyújtott javaslatot. Erre a körülményre tekintettel jelen előterjesztés, mely az „épített környezet” kategóriába tartozó ismérveket lajstromozza, mellőzi a szükségtelen ismétléseket.

Az építésügyi, műemlékvédelmi szakirodalomban a szentélyt több publikációban ismertették. Időrendben haladva a Városépítési Tervező Vállalat 1954. évi tanulmányában a következőket olvashatjuk:

„Kossuth Lajos u; Református templom. Egyetlen, alacsony hagymasisakos homlokzati toronnyal, félköríves záródással, széles belső térrel. Épült 1812-ben. [Téves adat! Helyesen: 1821-1823 között. V. F.] A párkányon nyugvó félköríves oldalablakok páros falsávok között klasszicista stílusúak, különben a templom késői copf jellegű. Műemlék jellegű, városképi jelentőségű. Lehetőleg fenntartandó.”

Dercsényi Dezső 1958. évi alapvető szakirodalmi művében alaposabb elemzés gazdagítja az olvasók ismereteit:

„REF. TEMPLOM

Története: 1823-ban épült a Dabasi Halász-család támogatásával.

Jellege: Szabadon álló, egytornyú, íves szentélyzáródású, klasszicista épület.

Külső: Utcai homlokzatán a torony az épület főpárkánya felett falsávokkal szegélyezve. E mezőben süllyesztett keretben félkörös záródású zsalus ablak, fölötte osztópárkányon ülő, nagyméretű, zsalus toronyablak. A lizénás szegélyű, záróköves ívű ablak felett vékony pálcával keretezett órahely. A tornyot kissé nyomott arányú, két részből összetett, íves sisak fedi. A torony két oldalán íves félormok. A homlokzat a torony alatt kis kiülésű rizalitot képez, szemöldökpárkányos, szép táblás szárnyú, eredeti vasalású kapuval. Felette keretezetlen, fekvő téglalap alakú bevilágító. Kétoldalt falsávokkal szegélyezett mezők. Oldalhomlokzatán páros lizénákkal tagolt két mezőben egy-egy félkörös, tagozott keretű ablak, eredeti, sugaras-gyűrűs ablakosztással. Az ablakok alatt, a lizéna-párok között, választópárkány húzódik. A félköríves záródású szentélyfalon az oldalhomlokzatokéival azonos, íves ablak, alatta körbefutó választópárkány.

Belső: Sík mennyezetű, tagolatlan oldalfalú, félkörös záródású apszissal. A toronyalatti bejárati előteret két öntöttvas oszlop választja el a hajótól. A karzat újabb eredetű.

Berendezés: Szószék. Az apszis tengelyében, szép koraklasszicista alkotás, kehelyfejezetű oszlopokkal. Sávokkal osztott mellvédjén rozetta alatt két keresztbe tett virágzó ág. A szószékfeljáró oldalán feszton.

Felszerelés (a lelkészi hivatalban): Úrvacsorakehely. Hatgerezdes kuppával, trébelt gyümölcsdíszes, aranyozott ezüst, hatkaréjos talppal, amelyből erős dudorú gyümölcsdíszes lábazat emelkedik ki, kis, indás rátétű, hólyagos díszű nádusszal. A trébelt részek aranyozottak,

a többi ezüstszínű. XVI-XVII. századi. Magassága 19,5 cm, kuppaátmérete 9 cm, talpmérete 8 cm.

Kanna. Ón, füles, gombos nyílású tetővel, nyomott köcsögforma. „Vétegett Szabó Ferenc és Ladányi János által” felirat az oldalán, tetején: A gyóni ref. Ekklesiae, 1766.”

Dr. Szokody Gyula 1975-ben Dabas nagyközség műemléki jellegzetességeit foglalta össze: „Református templom. Biksza Miklós út 481. Oromfalból kiemelkedő, nyomott-tornyú, szentélyzáródású. Félköríves ablakai s a páros falsávok klasszicista benyomást keltenek, a templom mégis késői copf jellegű. Bejárati előterét két öntöttvas oszlop választja el a hajótól. Karzata későbbi eredetű. Szószéke kora klasszicista alkotás, melynek mellvédjén két keresztbe tett virágág van. Városképi jelentőségű, műemlékjellegű.”

A publikációk sorát Czagányi László helytörténész 1994. évi régiós összeállítása zárja:

„Gyóni református templom.

A (Történelmi előzmények és adatok): A Halász Péter birtokába került Gyón első telepesei is (1733) – akárcsak Alsódabason – református magyar lakosok voltak, akik az 1740-es évektől már prédikátort tartottak, 1751-ben pedig templomot építettek. Ez 1813/14 telén a belvizek hatására annyira megrongálódott, hogy gerendákkal támasztották alá, 1820-ban pedig villámcsapás okozott kárt benne. A mai templomot a hívek adományait is felhasználva a Halász család építtette, Bartha Károly szerint 1821 pünkösdjén (Dercsényi kötetében 1823-ban). A templomon 1904-ben, 1975-ben és 1991-ben végeztek jelentősebb javításokat.

B (A templom jellege): Szabadon álló, egytornyú, íves szentélyzáródású klasszicista épület.

C (A templom külsejének műemléki leírása): Főutcai homlokzatán a torony a főpárkány alatt kis kiülésű rizalitot képez, szemöldökpárkányos szép, táblás szárnyú eredeti vasalású kapuval. A kapu felett keret nélküli, fekvő téglalap alakú bevilágítót képeztek ki, az ajtó két oldalán falsávokkal szegélyezett mezők helyezkednek el. A főpárkány felett a tornyot falsávok szegélyezik, melyben süllyesztett keretben félkörös záródású zsalus ablak, efelett az osztópárkányon ülő nagyméretű félkörívben záruló zsalus toronyablakok vannak, köztük és a zárópárkányok között kiképzett órahelyekkel. A tornyot – melyet a toronyablak alsó vonaláig íves félormok fognak közre – kissé nyomott arányú, két részből összetett hagyma alakú sisak fedi. A templom oldalhomlokzatán páros lizénákkal tagolt két mezőben egy-egy félkör alakú ablakot látunk, eredeti sugaras-gyűrűs ablakosztással. Az ablakok alatt, a lizénapárok között egy választópárkány húzódik. A félköríves záródású szentélyfalon az oldalhomlokzatával azonos, íves ablak van, alatta körbefutó ablakpárkánnyal.

D (A templombelső műemléki leírása): A templomhajó síkmennyezetű, tagolatlan oldalfalú, félkörös záródású apszissal. A torony alatti előteret két öntöttvas oszlop választja el a hajótól. A karzat újabb eredetű.

E (A templom művészeti jelentőségű tárgyai): Figyelmet érdemel az apszis tengelyében elhelyezett, kehelyfejezetű oszlopokkal díszített kora-klasszicista stílusban épült szószék, melynek sávokkal díszített mellvédjén a rozetta alatt két keresztbe tett virágzó ágat látunk. A szószékfeljáró oldalát fesztonok ékesítik.

F (A templom egyházművészeti értékes szertartási eszközei, kegytárgyai): Szertartási eszközei között művészettörténeti értékű egy XVI-XVII. században készült – trébelt részein aranyozott, másutt ezüst színű – gyümölcsdíszes hatgerezdes kupával, hólyagos díszítésű nádusszal és hatkarélyos talppal díszített úrvacsorakehely, és egy felirata szerint Szabó Ferenc

és Ladányi János által 1766-ban adományozott, nyomott köcsögformájú, gombos nyílású tetővel ellátott füles ónkanna. Anyakönyveik 1821-től 1836-ig (illetve 1945-től napjainkig) vannak meg.”

Az 1821 és 1823 között megvalósult templomépítés tekintetében önkéntelenül is adja magát az összehasonlítás lehetősége a 30 évvel korábban létesült alsódabasi templommal. Alapvető eltérés van azonban abban, hogy míg Alsódabason a kezdeményező dabasi Halász Imre felhívására széleskörű anyagi összefogás jött létre az építkezés támaszaként, addig Gyónon gyakorlatilag két mecénás állta folyamatosan a számlákat: 'Sigray József (1778-1836) és Halász Miklós (1779-1841).

Bátori 'Sigray József (1778-1836) a nagykőrösi 'Sigray István (1740-1810) és Sárközy Éva (1751-1825) harmadik gyermekeként, Nagykőrösön született. Jogi tanulmányait a Pozsonyi Jogakadémián végezte, majd 1801-ben ügyvédi vizsgát tett, 1802-ben pedig családot alapított. Kempelen Béla (1874-1952) genealógus az alábbiakat jegyezte fel róla: „Neje Baracscai Szücs Anna. Pestmegye táblabírája, szorgalmas szerző gazda, igen buzgó vallásos és bőkezűen adakozó ember, amit a pesti reform. templom építésénél is tanúsított. A gyóni református templomot pedig rokonával, Halász Miklóssal majdnem kizárólag ketten építették.”

Felesége (Baracscai Szücs Péter és Alsódabasi Halász Julianna leánya) hozományaként a család gyóni, babádi, ordasi, délegyházi részbirtokait és Radmanyest község (Krassó vármegye) egy részét kapta. Házaseletükben Gyón központi szerepet játszott, amit jól mutat, hogy 7 (Lajos, Gedeon, Péter, József, Amália, Julianna és Márton) gyermekük közül 5 ezen a településen született. 'Sigray József szépen gyarapodó vagyonával elkötelezetten szolgálta a közjót, a gyóni és a pesti református templom mellett az alsódabasi kaszinó építését is támogatta. Nagyvonalú adományait ma is híven őrzik a családi levéltár szerződése és nyugtái.

Halász Miklós nem tartozik a familia legismertebb tagjai közé. Nagy Iván (1824-1898) genealógus így írt róla családtörténeti munkájában: „Halász Miklós Pest megyénél szolgabírói hivatalt viselt; utóbb táblabíró, és a Dunamelléki reform. egyházkerület ülnöke, meghalt Gyónon 1841-ki január 3-án, kora 62. évében. Hét élő gyermeke maradt. Leányai Halász Jenő, Lisznyay Kálmán, és Erdélyi József nejei lőnek.” Mint a leszármazási táblán olvasható, édesapja Halász Ferenc (1744-1805), édesanyja Nemes Éva, akik 1773-ban kötöttek házasságot. Halász Miklós 1807-ben nőül vette Nemes Máriát, majd másodjára 1820-ban Baán Katalinnal állt az oltár elé. Gyermekei a második frigyből születtek: Péter, Miklós, Oszkár (1822-1876), Franciska (?-1879), Lukács, Sára és Ida (1834-1882). A reformkor mozgalmait elkötelezetten támogatta, tagja volt a Nemzeti Kaszinónak, és előfizetéseivel rendszeresen segítette a magyar nyelvű kiadványok kiadását. Pest- és Fejér-megyei birtokait halála után örökösei bérbeadással hasznosították.

A templom harangjairól Rimóczi Patrik harangkutató adatai alapján:

„A Gyóni Református templom tornyában 3 harang lakik, melyeket Farkas Titusz villamosított.

Harangadatok:

Kisharang

70kg
48cm átmérőjű
Hangja:g2
Öntötte:Thury János & Ferenc
Budapesten 1894-ben

Középharang
115kg
59,5cm átmérőjű
Hangja:e2
Öntötte:Walser Ferenc
Budapesten 1922-ben

Nagyharang
240kg
75cm átmérőjű
Hangja:c2
Öntötte: Walser Ferenc
Budapesten É.N.”

A templom legutóbbi, jelentős összefogással megvalósult, közel két éves felújítása 2021. októberében zárult.

A gyóni református templom jellegzetes épülete a településnek, különösen a XX. század első felében volt a fényképészek, képeslapkiadók kedvelt célpontja. Érthető, hiszen jelentős esztétikai, kulturális és építészeti értéket képvisel. Városunk jeles tornyainak egyike, s egyben értéktárunk épített környezet kategóriájának is kiváló gyarapítója.

Bibliográfia

- Nagy Iván: Magyarország családai. Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. 5. kötet. Kiadja Ráth Mór, Pest, 1859. pp. 24-25.
- Galgóczy Károly: Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monographiája III. Budapest, 1877. p. 355.
- Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 1. kötet. Budapest, 1910. p. 74, 275.
- Kempelen Béla: Magyar nemes családok 9. kötet. Grill Károly, Budapest, 1915. p. 345.
- Dr. Kováts J. István (főszerk.): Magyar református templomok, II. kötet. Athenaeum, Budapest, 1942. p. 95, 395.
- Genthon István: Magyarország műemlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951. p. 340.
- Szelle Kálmán, Lombár Pál, Péczely Béla (összeáll.): Gyón műemléki és városképi vizsgálata. Városépítési Tervező Vállalat, Budapest, 1954. p. 5.
- Dercsényi Dezső (szerk.): Pest megye műemlékei I. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958. pp. 409-411.
- Fábián Miklós és Járomi Lajos (összeállította): Dabas nagyközség műemlékei. In: Dabas nagyközség évkönyve 1972. Nagyközségi Tanács, Dabas, 1973. pp. 113-139. (125)

Dr. Szokody Gyula: Dabas nagyközség műemléki jellegzetességei. In: Dr. Petri Edit – Dr. Torzsa István (szerk.): Tanulmányok a 700 éves Dabas történetéből. Dabas, 1975. p. 355.

N. Császi Ildikó: Dabas helynevei - Magyar Névtani Dolgozatok 104. Budapest, 1992. p. 26, 79, 92.

Barta Károly: A Gyóni Református Egyházközségről. Pelikán, 1993. június 20. p. 15.

Barta Károly: Gyón. In: Várady József (szerk.): Dunamellék református templomai 1. rész. Borsodi Református Egyházmegye, Sajószentpéter, 1993. pp. 70-72, 190.

Czagányi László:

- A régió templomai és fontosabb kápolnái – Gyóni református templom. In: A régió kalendáriuma. Schulcz Bt., Dabas, 1994; pp. 63-64, 91.

- Ezer dabasi pillanat. Dabas, Pressman Bt., 2010. pp. 61-62, 122-123, 156.

Valentyik Ferenc: Szilvási Gábor, a gyóni reformátusok elfeledett templomépítő lelkésze. Honismeret, 2020/3. pp. 100-104.

Valentyik Ferenc (szerk.): „...ki dalát az Istentől lesé el”. Példaadó írástudók a Gyóni Református Egyházközség történetéből. Előszó: Fekete László. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2020. 231 p.

Erdélyi Erzsébet, Szabó Attila: A bátori 'Sigray család emlékezete Nagykőrösön. 'Sigray Mária, Budapest, 2021. p. 89, 116.

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=6_cJHxdFBb4

<https://www.youtube.com/watch?v=77s9GJ84UVY>

Összeállította: Valentyik Ferenc